

OOSTENDE HEEFT AL VAKER ONDER WATER GESTAAN

door Ivan VAN HYFTE

Het is dit jaar precies een halve eeuw geleden – zó lang al en voor velen nog zó in het geheugen – dat het centrum van Oostende voor de voorlopig (?) laatste keer onder water stond. Weet u het nog die nacht van zaterdag op zondag 01 februari 1953? Misschien zat u vast op een dineetje, het Casinobal, bij Chez Pan of gewoon op café?....

Pas 's anderendaags bleek de immense omvang van de ravage. Naast de niet te overzienbare materiële schade vielen 8 slachtoffers te betreuren (waaronder 4 aan de Bredenesteenweg). Vijftigplussers herinneren zich nog levendig het beeld van hulpvaardige vissers in hun jollen door de overstromde straten. De evacuatie van vrouwen en kinderen door de brandweer, scouts of politie. Koning Boudewijn op bezoek. Utdeling van soep, koffie, melk en brood in het overbevolkte visserskwartier. Het Westerstaketsel, één vormloze planken hoop. De stinkende reuk van mazout en olie, vermengd met zeewater in de kelders en riolen. Voor wie het niet heeft meegemaakt, heeft De Plate het nog eens allemaal in herinnering gebracht op de fraaie tentoonstelling "Oostende onder water - februari 1953".

Maar hoe dramatisch voor velen deze verschrikking ook is geweest, toch weegt deze ramp niet op tegen de ontelbare menselijke, anonieme drama's die zich eeuwenlang hebben afgespeeld sinds "la ville d'Ostende (1266) – nu in zee verzwolgen – zich met primitieve middelen heeft moeten verdedigen in een ongelijke strijd tegen zijn ergste vijand: de zee.

De schrijver van een octrooi van 7 september 1559 (1) wist perfect waar hij het over had toen hij schreef: "Oistende...een schamele stede, frontiere vander vulder zee, draghende ende lydende dicwylen groote ende horrible tempeesten, slaghen ende werpen van de vloeyende zeebaren...".

Wat weten historici ons nu te vertellen over al die rampzalige zeevloed, stormen uit noordelijke richting, dijkbreuken, dramatische overstromingen, verzwolgen dorpen, verdronken duinen of tempeesten?

Ik heb hen geraadpleegd voor de periode 1300-1600 omdat oudere vermeldingen, zoals bij J BOWENS (1003, 1014, 1042...) me weinig betrouwbaar lijken of bij E. VLIETINCK (1105, 1109, 1112, 1124, 1195...) te algemeen voor de Vlaamse kusten zijn.

Wanneer die auteurs in mijn overzicht voor het eerst vermeld worden, vindt u hun werk in voetnoot terug.

* * *

1330 - BOW. (2) I, p. 11 en VLIET. (3) p. 26 geven voor 2 overstromingen met "grote verwoestingen" exact dezelfde datum: 13 oktober en 13 november.

- BUISM. (4) II, p. 103 vermeldt een stormvloed op 24 december die "...veel schade berokkent aan de kusten van Vlaanderen waaronder in Oostende...".
- GOTTSCH. (5) I, p. 314: "...Ofschoon wij geen directe gegevens omtrent overstromingen in Vlaanderen in 1330 bezitten, gingen stormen toch niet ongemerkt voorbij. Vrij zeker hebben Blankenberge en Oostende de invloed hier van ondervonden...".

- 1334 - Waar BOW. I, p. 11 heel weinig aandacht besteedt, doet VLIET (1897) p. 26 en 27 dit wel. Naast het in vraag stellen van de kroniekschrijver DE MEYERE (1492-1552) aangaande het verdwijnen van de kerk zegt VLIET. over de Sint Clemensnacht van 23 november 1334 nog het volgende: "een ongemeen schrikkelijk onweer woedde op onze kusten en dat de zee op menige plaats duinen en dijken doorbrekende en vernielende, het omliggend land overstroomde en 't leven van vele menschen en dieren kostte. De kerk van Oostende, zegt eene gelijktijdige oorkonde, stond onder water....".
- GOTTSCH I. vermeldt op p. 316 een akte van het stadsbestuur van Oostende-Testrep waarin staat dat de parochiekerk van St. Petrus met het kerkhof niet op hun plaats kunnen gehandhaafd worden omwille van de overstromingen en het geweld van de zee. Dit slaat, zegt ze, op 23 november 1334.
Op p. 317 stelt ze dat deze stormvloed de onmiddellijke aanleiding is geweest tot het verplaatsen van de kerken van Blankenberge en Oostende maar "... wij horen tevens van de bisschop van Doornik dat er reeds vaker overstromingen hadden plaatsgehad...".
- 1356 - Zowel VLIET p. 27, als BOW. (1792) I p. 15 vermelden in één alinea meerdere zeevloedden die ze allebei halen bij MEYERUS (De Meyere)
BOW. daarenboven vermeldt ook nog een precieze datum: "... geweldige overstromingen der Zee-wateren, die hunne Dyken doorbraken op den 12 September 1356, op den 25 December 1357, op den 17 February 1362, in December 1367 en in 1370...".
- 1391 - C. LOONT. (6) is de enige auteur die spreekt over een storm in januari 1391 die "...de dijken tusschen Oostende en Sluis erg had beschadigd en dat op vele plaatsen de vloed doorgebroken was en het land had overstroomd..." (p. 21).
- VLIET. p. 27 twijfelt tussen januari 1390 en 1391.
 - BUISM. II p. 311 geeft dan weer december 1391 op: "Wellicht heeft deze storm een dijkbreuk en overstroming veroorzaakt in de omgeving van Sluis en mogelijk ook bij Oostende...".
- 1393 - In de nacht van 22 januari, op Sint Vincentius verdwijnt, tijdens de grootste stormvloed die Oostende tot nu toe heeft gekend, het grootste deel van de stad voor eeuwig onder water (cfr. BUISM. II p. 314, 315, 316).
- BOW. I, p. 16: "...ten jaere 1393, wanneer de Stad bijna 't eenemaal overstroomd is geweest, tot zoo verre dat d'Inwoonders niet wisten waer hun nederzetten of hunne huizen bouwen...".
 - Merkwaardig is dat meerdere auteurs die Vincentiusvloed ten onrechte op 22 januari 1394 plaatsen: Vlietinck (p. 28), Loontiens (p. 21), Waterschoot (p. 84)...
De reden van die vergissing is de zgn. Paasstijl waarbij men het begin van een nieuw jaar laat samen vallen met Pasen.
- 1401 - DEBAERE (7) p. 25: "...De bouw van een stadhuis en de halle ten noorden van het nieuwe marktplein was opnieuw een gedwongen verplaatsing door tal van overstromingen en vooral door die van 1404 en 1411...".
- 1418 - BOW. I p. 18: "... D'Overstromingen hadden wederom in de jaeren 1418 zoo zwaer geweest, dat Oostende, en de voordere plaetsen op de Kusten in groot gevaer waeren...".
- 1447 - BOW. I. p. 21: "...Den ouden Register van de Stad maekt gewag op den 19 Maerte en 20 September 1447, van zeer onstuymig weder en schrikkelyke doorspoelingen der Zee-wateren, waer door de kusten en derzelfden Bywoonders grootelyks beschaedigt wierden...".

- 1449 - VLIET, p. 42: "... Vermelden wij de vloed van 23 April 1449 – met aardbeving gepaard -; van 1452, dien van 1453, in de stadsrekening aangestipt onder de bewoording van den "laetsten hoghen vloede", en die den spoyedyc, het westersche hoofd, den havendijk, de zeeduinen en zeedijken grootelijks beschadigde; alsmede de overstroming van 1458; den storm en hoogen vloed van S. Mathaeusdag 1463, die aan de "westspoye", het oude schepenhuis en de duinen schade toebracht.
't Was eene geweldige overstroming die op de vlaamsche kust ten jare 1468 woedde en den dood van vele menschen en dieren voor noodlottig gevolg had..."
- 1477 - VLIET, p. 42: "...Ongemeen schrikkelyk waren de overstroming en doorbraak der zeedijken van 27 September 1477(...). De oude stad Oostende, werd grootendeels overstroomd en de kerk (de oude kerk) stond acht voeten onder water..."
- GOTTSCH. II heeft in de "Excellente Kroniek van Vlaenderen" (1531, cap. 66, fol. 195) gelezen dat "Up den selven dach van Sinte Cosmas (ende Damiaen), dewelcke was eenen saterdach (27 sep), so vloeyde die zee so hooghe, ende so stormende van winde, wel acht hueren lanc gheduerende, datmen seyde dat binnen hondert iaren so hooghe noeyt ghevloeyt en hadde..."
- 1496 - BUISM. III p. 231: "...De stad Oostende verkeert zelfs (tijdens deze winter) in ernstig gevaar. Men houdt gebedsdiensten, wat op de grote ernst van de situatie aan de kusten wijst..."
- 1497 - BUISM. III p. 234: "...Eveneens in februari (op de 16de?) brengt een stormvloed, aangejaagd door een noordwesterstorm, de stad Oostende in groot gevaar..."
- 1502 - BUISM. III p. 259: "...De zware noordwesterstorm van 16 oktober gaat vergezeld van een stormvloed die het gehele kustgebied van Vlaanderen treft. In Vlaanderen heeft Oostende ernstig te lijden, er breken dijken door..." (8).
- VLIET p. 50: "...De herstelling der schade veroorzaakt door den zeevloed van 1502 werd geschat op boven de 6.000 ponden parisis..."
 - PASQUINI (9) p. 57: "...La tempête de novembre 1502 avait considérablement détérioré les digues de la ville et menacé tout le plat pays jusqu'à Bruges, d'une inondation..."
- 1505 - BOW. I p. 27: "... Het onstuymig weder en d'overstromingen waeren zoo geweldig op den 11 en 19 november van het jaer 1505, dat den Dyk by de Zee liggende daer door grootelyks beschaedigt wierd..."
- 1507 - BOW. I p. 27-28: "... Maer d'overstromingen op den 12 July 1507 wederom groote schade toegebracht hebbende aen d'Haven en de Kaey-hoofden, verkreeg Oostende de vergunning, om die van 's Heer Woutermans-Ambagt ook te doen betaalen in de vermaeking van diere..."
- 1511 - GOTTSCH. II p. 362-363 haalt PRIEM (II, 1844, p. 268 vlg) aan die in de rekeningen van het Vrije van Brugge van 1511/1512 vond dat op 25 november 1511 twee personen de dijken van Oostende gingen inspecteren daar deze moesten worden hersteld.
- 1513 - GOTTSCH. II p. 373: "...Van de stormvloed die bij Oostende kort vóór 23 oktober 1513 schade veroorzaakte..."
- BUISM. III p. 311: "...De stad Oostende heeft in oktober 1513 (kort voor de 23ste) te lijden van een stormvloed..."

- 1514 - BUISM. III p. 316: "... Het gaat om een driedaagse storm die eind september opsteekt en die op zaterdag 30 september (en zondag 1 oktober) 1514 een stormvloed ontketent in het gehele kustgebied. Ook in de omgeving van Oostende wordt heel wat land overstroomd..."
- 1515 - GOTTSCH II p. 376 citeert opnieuw PRIEM (II 1844, p. 277) die het heeft over 2 afgevaardigden die op 10 januari 1515 naar 's Heer Woutermansambacht (bij Oostende) worden gestuurd om er de dijken te inspecteren die door hoge vloed en gehavend waren. Ze vermoedt dat het gaat om een stormvloed in september 1514 of oktober 1514 of kort vóór 10 januari 1515.
- 1516 - VLIET. p. 43: "... Op Sint-Stevensdag van het jaar 1516 bracht de vloed erge schade toe aan de dijken, kaaihoofden en andere zeewerken..."
- 1517 - BOW. I p. 28: "... Een schrikkelijk Storm-weder, gepaerd met geweldige overstroomingen hernam op den 24 November 1517, waer door de Zee-werken grootelyks beschaedigt wierden..."
- 1529 - BOW. I p. 29: "... De Noord Westen-Winden veroorzaekten in 1529 zoodaenigen Springvloed op de vlaemsche Kusten, dat daer door niet alleen d'Havens overstroomd, maar de Duynen doorspoeld, en de baeren meer dan dry voeten hoog over d'hoogste Zee-dyken gevlot zyn, de welke het doordringende geweld der woedende golven niet langer konnende wederstaen, eyndelyk op verscheyde plaetsen doorscheurden, by welken droevigen voorval veele menschen en beesten het leven verloozen, en overal de grootste onheylen veroorzaekt wierden..."
- 1530 - BOW I p. 29: "... Een groot deel van oud Oosthede werd op den 5 November 1530, in een gelyk stormweder door de Zee ingeslokt, 't gene d'Inwoonders noodzaekte hunne Wooningen agterwaers te brengen in de nieuwe stad, en de zelve, zoo veel mogelyk, door Dyken te beschutten..."
- MERTENS (10) p. 39: "... De stormvloed van 1530 schijnt wel de definitieve bezegeling van het lot van de oude stad te hebben ingehouden. Een rapport van 17 november 1530 vermeldt immers de inundatie van de oude stad waar in 1527 nog 260 communicanten woonden maar waarover in de hier gebruikte tekst met geen woord wordt gerept..."
- 1531 - VLIET. p. 43: "... Even geweldig waren de stormen en watervloeden van 2 November 1531 (...) De groote nieuwe dijk, een jaar te voren opgemaakt was te Oostende geheel afgebroken en weggespoeld; hoofd- en katteipylonen waren losgeraakt en weggedreven..."
- 1551 - BOW. I p. 31: "... Den ouden Register van de Stad meld wederom op den 13 February 1551 zoo zwaere Ongeweerten en Overstroomingen, dat de Dyken, Hoofden en Paelen zyn doorgebroken, en groote schaede veroorzaekt wierd zoo aen de Stad als aen de omliggende Landen..."
- 1559 - VLIET p. 43: "... Groote schade richtte de vloed van 1559 aan in vele plaatsen der Nederlanden. De zeewerken van Oostende werden afgeslagen, gebroken, "gheput" en beschadigd, dermate dat stad en streek in groot gevaar van overstrooming verkeerden..."
- 1570 - VLIET p. 43 haalt een tekst aan uit een charterboek waarin de Oostendenaren, in hun betoog tot de vorst zeiden dat zij "... bij den vreeselicken tempeeste ende hooghen vloede, geschiet Alderheleghen ende zielendaghen in 't jaer XVe tzeventich lestleden, zulcx dat binnen 's mensschens gedyncken diergelycke niet geweest en js, aanzijnlyke schade geleden hadden duer t vuytwerpen van diversche van de voorseide catheyehooffden, het afspoelen

ende schueren van de dycken, jnvallen van de cayen, 't vercrancken van de sluysen ende andere zeeuercken, met zulcker cracht ende violentie toegegaen dat het oude scependom jnundeerde...”.

1593 - BUISM. IV p. 140: “...Op de storm van 24 december volgt een hoge vloed die (...) te Oostende schade aanricht...”.

1594 - VLIET p. 44: “...’t Was ook een zware vloed deze die – juist vierhonderd jaar na de groote overstroming (1394) in Januari 1594 plaats greep...”.

* * *

Denk nu niet dat na het grote Beleg, met de heropbouw, alle waterellende voor eeuwig van de baan was.

Ook in de 17de, 18de en 19de eeuw waren stormvloeden te duchten natuurelementen die delen van onze stad onder water zetten.

Zo leidde de gevaarlijke combinatie storm, volle maan en hoogwater op 18 februari 1609 tot heel wat schade in de stad, amper vijf jaar na dat ander menselijk drama.

Graag verwijs ik naar LOONTIENS die in zijn hoger aangehaald werk verrassende gelijkenissen vertelt met het giertij van 1953.

In januari 1682 spoelde “den Steenschen dijk” weg, liep het Kamerlingsambacht onder en moesten de mensen te paard uit hun huizen gehaald worden (p. 35). Op 1 december 1720 sloeg het water over de Oostendse dijk, liep in de stadsgrachten, vandaar in de stad waar het in sommige laaggelegen straten twee voet hoog stond. Er was een bres in de dijk geslagen en er was veel schade aan waren die in kelders en pakhuizen lagen te bederven (p. 39). In februari 1736 braken de dijken door, liep het zeewater opnieuw in de stad waar veel huizen bij de vismarkt grote schade opliepen. Werklui slaagden erin de gaten in de dijk te dichten met zandzakjes (p. 39).

Ooit las ik ergens die korte, pittige spreuk: “Oostende... ellende”.
Dit aforisme zal wel met water te maken hebben...

-
- (1) cfr. Cartulaire d’Ostende, précédé d’une introduction par E. VLIETINCK (1910).
 - (2) Jacobus BOWENS: Nauwkeurige Beschry+ving der oude en beroemde zee-stad Oostende, gelegen in Oostenryksch Vlaenderen (1792) 2 delen.
 - (3) Edward VLIETINCK: Het oude Oostende en zijne driejarige belegering (1601-1604) (1897).
 - (4) Jan BUISMAN: Duizend jaar weer, wind en water in de Lage Landen, deel 1: 1995 deel 2: 1996, deel 3: 1998, deel 4: 2000.
 - (5) Dr. M.K.E. GOTTSCHALK: Stormvloeden en rivieroverstromingen in Nederland, deel 1: 1971, deel 2: 1975.
 - (6) Carlo LOONTIENS: Duin- en Strandverdediging langs de Vlaamsche kust (1940).
 - (7) Olivier DEBAERE/ Stedenatlas Oostende. Een topografisch overzicht van de ontwikkelingen van een fel begeerde havenstad (2002).
 - (8) GOTTSCHALCK vermeldt in haar aangehaalde werk II p. 307 dat door de aangerichte schade van deze stormvloed er door het Vrije drie personen werden gestuurd naar Oostende om de doorgebroken dijken te inspecteren en maatregelen te treffen voor herstel.
 - (9) J.N. PASQUINI: Histoire de la ville d’Ostende et du port (1842).
 - (10) Dr. J. MERTENS in Ostendiana II, 1975: “Het haardgeld te Oostende in 1533” p. 39.